

PIETER MEULENDIJKS

Van Frans Indo-China naar twee Vietnams

Wat weten wij van Frans Indo-China en de Franse dekolonisatie? De stofomschrijving is beknopt en literatuur is lastig te vinden. Dit artikel is een bewerking van de Nijmeegse nascholingslezing door Pieter Meulendijks. De tekst is losjes ontleend aan zijn boek dat begin 2005 verschijnt, 'De Vietnam Oorlogen: van Frans Indo-China naar de Amerikaanse interventie'.

Een aantal stellingen ter overweging.

Stelling 1. *De Franse kolonisatie van Indo-China mag men nooit alleen verklaren uit initiatieven die verband houden met ontwikkelingen in Frankrijk of in Europa in de tweede helft van de negentiende eeuw.*

Verklaringen van de Franse verovering en kolonisatie van Indo-China verwijzen vaak alleen maar naar de context in Europa in de negentiende eeuw: naar de industriële revolutie, of naar de nederlaag in de Frans-Duitse oorlog – waarna het Franse nationale gevoel succes buiten Europa zocht, ook om zich als natie te kunnen bewijzen – of naar de 'mission civilisatrice'. Nu wil ik niet beweren dat deze verklaringen onjuist zijn. Mijn kritiek is dat ze vooral eenzijdig Europacentrisch en/of apologetisch zijn. Zij moeten worden aangevuld door te wijzen op contacten sinds het begin van de zeventiende eeuw en op de omgeving

waarin de Fransen na 1850 opereerden.

Wat de contacten betreft: de eerste Fransen die in Indo-China arriveerden waren handelaren en vooral missionarissen.

Juist deze twee groepen drongen regelmatig aan op interventie van de Franse staat als er weer eens problemen waren, zoals handelsbelemmeringen of vervolging van christenen. Dit laatste vond in de eerste helft van de negentiende eeuw plaats en is als factor voor de Franse kolonisatie van groot belang geweest. Daarnaast moet ik erop wijzen dat de Franse veroveraars niet in een vacuüm opereerden. Aandacht vraag ik voor wat Brocheux en Hémery in hun voortreffelijke overzichtswerk *La colonisation ambiguë* 'le triangle indochinois' noemen, dat wil zeggen: twee perifere factoren die de Europese context aanvullen: de rol

Dr. P. Meulendijks is sectordirecteur van het Candea College in Duiven.

van China, en de interne ontwikkelingen in Indo-China zelf.

De invloed van China was op twee manieren van belang bij de Franse expansie. De verzwakking van China maakte de infiltratie in een gebied dat de Chinezen als hun achterland beschouwden een stuk gemakkelijker. Toegang tot de veronderstelde rijkdommen in het zuiden van China vormde een belangrijke drijfveer van Franse handelaren, ontdekkingsreizigers, avonturiers en vlootofficieren. Ofwel, zoals het heet in het prachtige met unieke foto's gelardeerde boek van Deroo en Vallaud *L'Indochine française*: de verovering van Indo-China was '*presque par défaut*'.

Dynastieke conflicten in Indo-China zelf maakten het mogelijk dat de Fransen betrokken raakten in de interne politieke ontwikkelingen, maar zij impliceerden ook dat de Fransen tijdens hun veroveringsexpedities tussen 1858 en 1907 gebruik konden maken van de interne verdeeldheid.

Stelling 2. Bij een beschrijving van de Franse kolonisatie van Indo-China dient men zich te hoeden voor een eendimensionaal beeld en heeft het de voorkeur de kolonisatie als een 'colonisation ambiguë' te typeren.

Deze stelling is ontleend aan het boek van Brocheux en Hémery. Laat ik hier volstaan met enige prikkelen- de onderbouwingen.

Het Franse bestuursstelsel wordt veelal gekarakteriseerd als gecentraliseerd, met aan de top een autocratische gouverneur-generaal. Maar daarmee is niet alles gezegd. Recente studies wijzen erop dat de Fransen uit noodzaak gebruik maakten van inheemse bestuurders en ambtenaren. Met name de studie van Poisson wil breken met het oude beeld dat er onder de Franse bovenlaag een onderdanige en gecorrumpeerde

Gebouw uit de Franse koloniale tijd in de Mekongdelta.

bureaucratie van Vietnamezen functioneerde, ver verwijderd van de eigen samenleving. Poisson laat juist zien dat Vietnamese mandarijnen en ambtenaren nog een aanzienlijke rol speelden, vooral bij het doorspelen van de Franse decreten naar het niveau van het dorp.

Op cultureel gebied kennen wij de uitspraak: 'de Fransen bouwden in Indo-China meer gevangenissen dan scholen'. Dit is zeker fout. Gevangenissen waren er overigens wel. Men mag Indo-China zonder overdrijving een politiestaat noemen, waarin folteren van gevangenen systematisch voorkwam. De Franse historicus Ruscio heeft hier in diverse publicaties aandacht voor gevraagd. Maar de Franse overheid nam daarnaast ook belangrijke initiatieven op het terrein van onderwijs en voorlichting vanuit de gedachte van de 'mission civilisatrice';

geleidelijkaan won het idee van een culturele symbiose terrein. Bovendien is een geschiedenis van Indo-China onvolledig als men de ontwikkelingen op medisch en hygienisch gebied weglaat, bijvoorbeeld de activiteiten van het Institut Pasteur.

Ook op economisch gebied is er sprake van een werkelijkheid met twee gezichten. Ik wil niets afdoen aan harde gegevens van economische en fiscale exploitatie, van dienstbaarheid aan het moederland en van zware belastingdruk. Maar wij mogen niet vergeten dat er ook een

economische revolutie plaatsvond met modernisering van de economie en van sociale verhoudingen, en met een doorbraak van een nieuwe arbeidsmoraal.

Studie van de sociale situatie laat zien dat het duiden van de verhoudingen in de dichotomie 'kolonisatoren tegenover gekoloniseerden' onjuist is. De werkelijkheid was genuanceerder.

De Fransen vormden 0,15 procent van de bevolking in de koloniale tijd, zo omstreeks de 25 à 30 duizend mensen, van wie de helft militair was, een kwart burger en een kwart ambtenaar. Binnen die groep waren er spanningen tussen 'colons' en 'fonctionnaires' aan Franse kant. Zo waren er volgens de 'colons' altijd te veel ambtenaren; zij vonden dat die hun te veel geld kostten.

Het prototype van de gekoloniseerde bestond niet. De Franse literatuur is ruim voorzien van negatieve stereotypen, bijvoorbeeld: de Cambodjaan is lui; de Laotiaan is een genotzoeker; de Annamiet is intelligent en achterbaks. Voor een goed beeld van de werkelijkheid moeten we oog hebben voor de grote verschillen in ontwikkeling tussen Vietnam enerzijds en het achtergebleven Laos en Cambodja anderzijds.

Het Vietnamese dorp was geen idyllische democratische samenleving in de prekoloniale tijd, maar had een door oligarchen overheerste structuur. Dat bleef zo toen de Fransen kwamen.

Ten slotte: de komst van de Fransen maakte stijging en daling op de sociale ladder gemakkelijker.

Stelling 3. Het is een onjuiste

voorstelling van zaken dat Ho Chi

Minh de enige was die zich tegen het

Franse bewind keerde.

☀ Natuurlijk is Ho Chi Minh de Vietnamese vader des vaderlands. Maar er was al verzet tegen de Franse overheersing vanaf het begin van de kolonisatie. De eerste dragers daarvan waren religieuze leiders en geheime genootschappen die herstel van de macht van de monarchie en de heerschappij van de mandarijnen wensten. Vanaf circa 1900 ontwikkelde zich geleidelijk een modern nationaal gevoel. Zo betekent het woord 'dan' eerst 'kind van de koning' en vanaf 1900 'burger'. Onder invloed van het Franse onderwijs duiken in het taalgebruik woorden op als natie, patriotisme, nationale staat en democratische republiek. We zien hier dus een verschuiving van trouw en gehoorzaamheid aan de vorst naar een opvatting over de legitimiteit van de natie.

Belangrijke nationalistenvetters treffen we aanvankelijk aan in de kringen van

de burgerlijke geletterden. Begin twintigste eeuw pleitte Phan Boi Chau (1867-1940) met zijn Genootschap voor de vernieuwing van Vietnam voor onafhankelijkheid en modernisering naar model van het China van Sun Yat-sen. Hij had ook veel bewondering voor de ontwikkelingen in Japan. Hij riep de Vietnamezen op tot gewapend verzet. Phan Chu Trinh (1872-1926) had meer vertrouwen in de Franse overheid en veronderstelde dat die democratie en modernisering zou realiseren. Beide vroege nationalistenvetters werden vervolgd door de Franse overheid.

Andere nationalistenvetters richtten zich meer op de volksklasse. Drie namen zijn van belang. Nguyen An Ninh had kritiek op het confucianisme en op het Westen en kreeg veel invloed onder studenten en scholieren. Nguyen Thai Hoc was de oprichter van de Vietnamese Nationalistische Partij, een partij van intellectuelen waarin arbeiders en boeren ook een rol speelden.

De bekendste was de communist Nguyen Ai Quoc, vooral bekend onder een van zijn vele schuilnamen, Ho Chi Minh. Hij mikt op de jeugd. Hij richtte het Genootschap van de revolutionaire Vietnamese jeugd op en verzorgde de periodiek *De jeugd*. Met succes bracht hij het marxisme onder de boerenbevolking, vooral omdat die leer een aantrekkelijke boodschap bracht: de bevrijding van het kolonialisme gekoppeld aan een 'wetenschappelijk-zekere' goede toekomst. Ook was er een staat als voorbeeld: de Sovjet-Unie. In 1930 wist Ho allerlei revolutionaire bewegingen samen te voegen in de Indochinese Communistische Partij.

In de jaren 1929-1932 vonden grote opstanden plaats in Indo-China, aanvankelijk vooral door de aanhangers van Nguyen Thai Hoc (die werd onthoofd door de Fransen), later voortgezet door de communisten van Ho. Die opstanden werden door de Fransen hardhandig onderdrukt. ☀

Stelling 4. De Japanse overheersing van Indo-China tijdens de

Tweede Wereldoorlog heeft een realistische kijk verhindert van

veel Fransen op de veranderingen die deze oorlog bracht.

☀ Het pro-Vichy Franse bewind in Indo-China van gouverneur-generaal Decoux werd in 1940 tot een Japanse vazalstaat gemaakt, maar de Japaners lieten de Franse soevereiniteit over Indo-China bestaan. Die schijn-onafhankelijkheid bracht voor veel Fransen niet de breuk met het verleden zoals bijvoorbeeld voor de Nederlanders in Indonesië. Het suggereerde voor hen meer continuïteit dan er feitelijk was. Het paradoxale is dat Decoux juist maatregelen nam die uiteindelijk de dekolonisatie bevorderden. Dit heeft de historicus Eric Jennings laten zien in *Vichy in the tropics*.

1954:

Soldaten van het volksleger in Hanoi – goed uitgerust en getraind door generaal Giap en de zijnen in de afgelopen jaren. (Uit: Deroo en Vallaud, Indochine française 1865-1966, 2003.)

Decoux gaf meer ruimte aan de vorsten in Indo-China; zij mochten zich bijvoorbeeld vaker aan het volk tonen. Dat zegt op zich niets over hun politieke invloed, maar het betekent wel het accentueren van de Vietnamese traditie. Decoux zag zich bovendien genooddacht meer inheemse ambtenaren te rekruteren en hun meer invloed en meer salaris te geven. En bovenal: er was veel aandacht voor de jeugd, waarbij de overeenkomsten tussen het confucianisme en het Pétainisme werden beklemtoond. Concreet: er werden jongerenorganisaties opgericht en sportwedstrijden georganiseerd. Door deze Franse maatregelen zien wij een versterking van het nationaal gevoel en een toename van de organisatiegraad onder de jeugd. Beide zaken waren van groot belang voor het latere succes van de Augustus-revolutie van Ho Chi Minh. ☀

Stelling 5. Het is onjuist

om met betrekking tot

Ho's ideeën en daden een

scherpe tegenstelling te

zien tussen zijn

nationalisme en zijn

communisme.

Laat ik eerst twee oudere visies in de Ho-historiografie noemen. De Franse historicus Rousset benadrukte in 1978 de onafhankelijke koers van Ho als Vietnamese nationalist vanaf het midden van de jaren dertig. De Amerikaan Duiker (in zijn oudere werk) en de Brit Dunn accentueerden juist Ho's gebondenheid aan de Komintern, waarvan hij pas in de Tweede Wereldoorlog enigszins loskwam. Dat laatste was ook het beeld dat achtereenvolgende Amerikaanse regeringen van Ho koesterden.

In zijn biografie uit 2000 wijst Duiker erop dat de vraag 'communist of nationalist?' feitelijk verkeerd is, want er was sprake van én én. Ho was op de eerste plaats een nationalist die onafhankelijkheid voor zijn land wilde. Hij werd door de Vietnamezen en de Fransen als de drager van het Vietnamese nationalisme beschouwd en beschikte over een hechte organisatie. Gebondenheid aan de Komintern was voor Ho primair een kwestie van tactiek, dat wil zeggen voorzover die nodig was voor de nationale zaak, en er waren steeds conflicten tussen Ho en de Sovjet-leiders, met name Stalin. Het is daarom onzin om Ho als handlangers van Moskou te beschouwen. Ho was wel een communist die juist het communisme als instrument beschouwde om zijn nationalistische ideaal te kunnen realiseren. Hij was sterk geïnspireerd door de ideeën van Lenin over het imperialisme als hoogste fase van het kapitalisme. Duiker wijst er ook op dat Ho bereid was om compromissen te sluiten. Toch mogen we geen idyllische

democraat van hem maken. Hij liet steeds harde repressie toe als het nodig was en alleen om tactische redenen sloot hij soms een tijdelijk 'monsterverbond' met andere nationalist.

Stelling 6. In een

geschiedenis van de Franse

dekolonisatie van Indo-

China mag de Japanse

'staatsgreep' van 9 maart

1945 niet ontbreken.

Ik spreek van een staatsgreep omdat de Japanners toen een eind maakten aan de nog overgebleven Franse politieke en militaire macht. De iure was 9 maart 1945 het einde van Franse soevereiniteit in Indo-China. In de perceptie van de Vietnamezen markeerde die datum het einde van de Franse macht. Franse militairen werden geïnterneerd en raakten verspreid over

Indo-China (of ze vluchtten naar China). Maar vooral van belang is, dat toen Japan enkele maanden later capituleerde, er een machtsvacuüm ontstond. Er was geen Frans bestuur meer en vooral geen Frans leger. Dat betekende een buitenkans voor de beweging van Ho Chi Minh, de Vietminh, de Vietnamese Onafhankelijkheidsbond, die in 1941 was opgericht in het noorden van Tonkin.

Stelling 7. Het besluit van de

Geallieerden in juli 1945 in

Potsdam om Vietnam te verdelen

was van groot belang voor de verdere ontwikkeling.

Dat besluit van Potsdam hield in: de verdeling van Vietnam in twee bevrijdings- of bezettingszones, het gebied ten noorden van de zestiende breedtegraad voor China en het gebied ten zuiden ervan voor de Britten.

Poster op rijstpapier uit 1946 waarin wordt opgeroepen tot strijd voor een zelfstandig Vietnam.

Rekruteringsaffiche uit de jaren vijftig – verdedig de vrijheid in Indo-China. Afgebeeld zijn een Franse parachutist, een Noord-Afrikaan en een Vietnamees.

In die twee gebieden zien wij een verschillende ontwikkeling. In het zuiden (in Cochinchina) steunde de Britse generaal Gracey de Fransen bij hun terugkeer. Hij hielp de geïnterneerde Franse militairen aan wapens en steunde hen in hun strijd tegen de Vietminhstrijders die de macht wilden overnemen van de Japanners. De Fransen slaagden er spoedig in hier, vooral in Saigon, een krachtige positie in te nemen. Eind 1945 waren er al dertigduizend Franse militairen in het zuiden en waren de Vietminhstrijders goeddeels uitgeschakeld. Belangrijke figuren waren de militair Leclerc en Hoge Commissaris Thierry d'Argenlieu, een gaullist die de grandeur van het vooroorlogse koloniale rijk wilde herstellen.

In het noorden (Tonkin) riep Ho met zijn Vietminhstrijders, na de Augustusrevolutie, op 2 september

1945 in Hanoi de Democratische Republiek Vietnam (DRV) uit. Dat was nog voor de komst van de Chinese troepen. Ho, die in Hanoi verbleef, wilde primair de DRV stabiliseren. Hij zag zich echter geconfronteerd met grote economische problemen na een periode van oorlogen, hongersnood en plunderingen.

In augustus 1945 kwam de bestuurder-vertegenwoordiger Jean Sainteny, maar die beschikte niet over soldaten. De Franse politiek kon dan ook slechts de lijn van onderhandelen volgen. In eerste instantie deden zij dat met de Chinezen. Eind februari 1946 vertrokken de Chinezen en de eerste Franse troepen konden in maart 1946 in Hanoi arriveren – let wel: in de hoofdstad van de (nog door geen andere staat erkende) DRV van Ho. Pas in tweede instantie onderhandelden zij met Ho.

Stelling 8. De verklaring van 24 maart 1945 van de Voorlopige regering-De Gaulle over de toekomst van Indo-China was te beperkt, kwam te laat, was niet realistisch en op voorhand onacceptabel voor de regering van de Democratische Republiek Vietnam.

De verklaring van 24 maart 1945 was de definitieve afzwakking van de Verklaring van Brazzaville. In januari en februari 1944 waren Vrije Fransen van De Gaulle in Brazzaville bijeen gekomen om toekomstplannen op te stellen voor het Franse koloniale rijk. Hun Verklaring van Brazzaville was ambivalent. Enerzijds benadrukte zij de eenheid van het Franse koloniale rijk en wilden de aanwezigen de machtspositie van Frankrijk handhaven; anderzijds wilde men tegemoet komen aan de nationalistische gevoelens in de koloniën. Men wilde rekening houden met de nieuwe werkelijkheid van na de oorlog. Die politiek was ook ingegeven door de wens zich als Vrije Fransen af te zetten tegen het collaborerende Vichy-bewind. Ook wilde men rekening houden met Amerikaanse oprispingen over een andere politiek ten aanzien van de koloniën.

Uiteindelijk bepleitte men in Brazzaville een federaal model met verschillende vormen van bestuur voor de vroegere koloniën en nog een lange weg naar onafhankelijkheid. Drie categorieën werden daarbij onderscheiden: 'provinces extérieures' of 'départements d'outre Mer' (Algerije), 'États associés' (Indo-China) en 'tutelle provisoire' (Centraal Afrika).

Men leze het boek van Shipway: *The Road to war*.

Indo-China zou een of andere vorm van autonomie moeten krijgen. Het discussiepunt was vervolgens de concrete invulling daarvan. In de loop van 1944 en 1945 holden Franse politici die autonomie steeds verder uit. Maar men mag niet alleen politici hiervoor verantwoordelijk houden. Opinieonderzoeken toonden aan dat de meerderheid van de Fransen niets voor verlening van autonomie voelden. Zie het voortreffelijke *La guerre française d'Indochine* van de historicus Ruscio.

De verklaring van 24 maart 1945 van de regering-De Gaulle was de

definitieve begrafenis van Brazzaville: er zou een Indochinese federatie binnen de Franse Unie komen met 'liberté propre' voor Indo-China, maar juist over dit laatste was De Gaulle vaag. Zijn regering was wel helder over de Franse macht. Er kwam een Franse gouverneur-generaal. Buitenlandse politiek, defensie en financiën kwamen onder Franse controle. Bovendien werd Indo-China verdeeld in vijf delen en Vietnam in drie. De denkbeelden van 24 maart botsen met de ideeën van Ho: die wilde onafhankelijkheid en de eenheid van Vietnam.

Stelling 9. Het begin van de Eerste Indochinese oorlog

mogen wij niet fixeren op een moment, maar er was sprake van een escalatieproces waarbij extremisten aan beide zijden steeds meer de overhand kregen.

Recent onderzoek van de historici Tonnesson en Devillers laat zien dat de verantwoordelijkheid voor het uitbreken van de oorlog vooral bij de Fransen lag. Franse militairen in Indo-China streefden bewust naar confrontatie en werden daarbij gesteund door vooraanstaande politici in Frankrijk. In november 1946 was er het bloedbad te Haiphong, ten gevolge van een bombardement van de Franse marine op een woonwijk. In de historiografie is consensus over de visie van Tonnesson en Devillers. Wij treffen die ook aan bij Ruscio, al wijst deze terecht op een escalatieproces vanaf maart 1945:

- 9 Maart 1945: het wegvallen van de Franse soevereiniteit, wat een machtsvacuüm creëerde.
- 24 Maart 1945: de Verklaring van De Gaulle, welke een verharding van de Franse politiek betekende.
- Juli 1945: de vorming van twee bezettingszones, wat verschillende ontwikkelingen in Noord en Zuid bracht.
- Augustus-2 september 1945: het uitroepen van de Vietnamese onafhankelijkheid door Ho Chi Minh, een duidelijke keuze tegen het Franse koloniale bewind.

- Najaar 1945: herstel van de positie van de Fransen in het Zuiden, die daar een stevige machtsbasis vestigden.
- Februari 1946: het akkoord van Frankrijk met China, waardoor Franse troepen in het Noorden konden terugkeren.

Tot zover zaken die ik al heb genoemd. Om die lijn van escalatie nog even door te trekken:

- In maart 1946 vinden in het Noorden onderhandelingen plaats en sluit Ho een akkoord met Sainteny en Leclerc. De inhoud van het akkoord is dat Frankrijk de DRV als 'état libre', als onderdeel van de Indochinese federatie binnen de Franse Unie erkent en dat Ho accepteert dat Franse troepen naar de DRV mochten komen, iets wat feitelijk geen concessie was omdat die er al waren. In dit verband is een uitspraak van Ho interessant dat hij liever een tijdlang Franse 'crotte' at dan altijd Chinese 'crotte'; en natuurlijk had hij ook te maken met het voldongen feit van de terugkeer van de Franse troepen.
- De Fransen op hun beurt waren op dat moment nog te zwak om Ho's DRV te kunnen negeren.

Literatuur

Overzichtswerken

Pierre Brocheux, Daniel Hémery, *Indochine. La colonisation ambiguë* 1858-1954 (tweede druk; Parijs 2001).

Christianne d'Ainval, *Les belles heures de l'Indochine française* (Malesherbes 2002).

Éric Deroo en Pierre Vallaud, *Indochine française, 1856-1956. Guerres, mythes et passions* (Parijs 2003).

– In de zomer van 1946 worden de besprekingen in Fontainebleau in Frankrijk voortgezet. Ze lopen vast op twee punten: de onafhankelijkheid en de eenheid. Een discussiepunt in de literatuur is hoe serieus beide partijen waren. Een veilige conclusie is dat er gematigden tegenover extremisten stonden in beide 'kampen'.

In de DRV was Giap een extremist; hij ging vooral akkoord met onderhandelingen om zo tijdswinst te krijgen voor de opbouw van zijn leger. Ho had erg veel vertrouwen in de Fransen.

Aan Franse kant waren de extremisten verenigd in het Comité Interministériel de l'Indochine. Het was verdraaid lastig dat de premier Bidault en de minister van Overzeese gebiedsdelen Moutet daarvan deel uitmaakten. In Indo-China behoorden hiertoe ook D'Argenlieu, de Franse Hoge Commissaris in Cochinchina, en de militair Valluy.

– In mei 1946 riep D'Argenlieu een autonoom Cochinchina binnen de Franse Unie uit. Let wel: tijdens de onderhandelingen van zijn eigen regering – dat was dus een zeer duidelijk signaal wat betreft die eenheid.

– Op 10 november 1946 vonden verkiezingen plaats in Frankrijk, die een zege voor de communisten opleverden. Dit had zeker invloed op de extremisten aan Franse kant.

– 23 november 1946 was het 'point of no return'. De 'clan belliciste' in Indo-China (militairen en politici) stelde toen de regering voor een voldongen feit door het bombardement van Haiphong door de Franse marine.

– Op 19 December 1946 was de aanval van de Vietminh onder leiding van Giap.

Stelling 10.

De verschillende strategieën van de Fransen en de Vietminh zorgden

ervoor dat de oorlog zich voortsleepte tot 1954 en leidden tot misplaatste

superioriteitsgevoelens bij de Fransen.

☛ Laten wij eerst stilstaan bij de strategie van de Vietminh. Naar het voorbeeld van Mao onderscheidde Giap hierin drie fasen: een defensieve, het evenwicht van krachten en het grote tegenoffensief.

De Vietminh-leiders vonden dat zij in de defensieve fase zaten, want Giap beschikte over 'slechts' zestigduizend soldaten en daarnaast over 'parttime' guerrilla's (honderdduizend is een redelijk betrouwbare schatting). Zij besloten de steden Hanoi en Haiphong aan de Fransen te laten en zich terug te trekken naar het platteland en de bergen. Zij gingen 's nachts vechten, zoveel mogelijk door guerrilla-activiteiten, en probeerden grote gevechten te vermijden.

De strategie van de Fransen was een heel andere: het Corps Expéditionnaire en Extrême Orient (CEFO) met ruim honderdduizend man had als eerste prioriteit het beveiligen van de steden, waar veel 'colons' woonden. Daarnaast wilde men gebied veroveren en de Vietminh achter-

volgen. Welnu, die steden mochten zij hebben van Giap, maar verder vonden de Franse operaties in een soort ruimtelijk luchtledig plaats. Overdag hadden de Fransen de wegen in handen, 's nachts kwamen de Vietminhstrijders tevoorschijn. De Fransen wisten dan ook nooit zeker of zij een gebied hadden veroverd. Het was een militaire patstelling als gevolg van twee verschillende strategische concepten. Als voorbeeld noem ik de militaire posten die de Fransen overal bouwden. Zolang de Vietminh die niet aanviel, leek het alsof de Fransen het gebied beheersten.

In Frankrijk kwam, naarmate de oorlog langer duurde, een veranderde waardering van de oorlog, vooral omdat er steeds meer doden vielen. Zo ontstond het beeld van de 'sale guerre', met de nodige ironie en met vernieuwende inzichten beschreven door Ruscio en prachtig geïllustreerd in het boek van Deroo en Vallaud. ☛

ogen aan. De grote vraag was of er gebied aan het communisme verloren zou gaan. De Franse regering wilde vanuit een gunstige militaire positie onderhandelen. Zij ging akkoord met het zoveelste militaire plan: het Navarreplan, genoemd naar de zoveelste generaal. Hij moest zorgen dat de regering in een zo goed mogelijke positie zou kunnen onderhandelen, maar men verschaftte hem niet de middelen (het geld en de soldaten) die voor de uitvoering van zijn plan nodig waren. Navarre besloot om Dien Bien Phu in het noorden aan de grens met Laos te bezetten en daar een gevecht aan te gaan met de Vietminh – voor hem overigens een gevecht van ondergeschikt belang.

Doordat een groot offensief van de Vietminh tegen de Franse vesting samenviel met de onderhandelingen over Indo-China in Genève, kreeg de strijd bij Dien Bien Phu een buitenproportionele betekenis. Er ontstond discussie achteraf tussen politici en militairen in Frankrijk over de schuldvraag van de nederlaag: 'l'affaire Dien Bien Phu'. Deze discussie is vijftig jaar na dato nog steeds gaande. Duidelijk is dat politici én militairen in gebreke waren gebleven en dat er niet één zondebok zou moeten zijn. ☛

Stelling 11. De Franse en Amerikaanse belangen met betrekking tot

Indo-China vielen aanvankelijk ten dele samen, maar bleken in

toenemende mate uit elkaar te lopen.

☛ Beide staten wilden ervoor zorgen dat de Vietminh – lees: de communisten – in Indo-China niet wonnen. Voor de regeringen van Truman en Eisenhower was Indo-China na de zege van de communisten in China in 1949 en het begin van de Koreaanse oorlog in 1950 'one front' met Korea. Vietnam was zo een onderdeel van de Amerikaanse 'containment policy', een domino die niet mocht vallen in de strijd tegen de veronderstelde communistische monoliet. Daarom gaf men financiële en materiële steun aan de Fransen. Uiteindelijk werden in 1954 driekwart van de Franse kosten door Amerika betaald. Maar de doelen van beide staten lie-

pen sterk uiteen. De Fransen wilden hun machtspositie handhaven, de Amerikanen wilden autonomie of onafhankelijkheid binnen de Franse Unie van de pro-Franse Staat Vietnam van de vroegere keizer Bao Dai in het zuiden, als bewijs van het breken met het koloniale juk. De strijd tegen het communisme overheerste echter de andere overwegingen bij de Amerikanen. Het laat zich raden dat de Fransen daarvan gebruik maakten.

In 1953-1954 wilde de Franse regering – gezien de militaire situatie – onderhandelingen beginnen met de regering van Ho Chi Minh. Dat zag de regering-Eisenhower met lede

Stelling 12. De

verwikkelingen tijdens de

Dien Bien Phu-crisis

illustreren de

verschillende politiek van

de Franse en Amerikaanse

regeringen.

☛ Op 13 maart 1954 begon de grote aanval van de Vietminh op Dien Bien Phu. Na 56 dagen capituleerden daar de troepen van het CEFO, juist een dag voordat de onderhandelingen in Genève over Indo-China begonnen (8 mei 1954). De Franse regering wilde de strijd beëindigen, maar tegelijk onderhan-

delen in gunstige militaire omstandigheden. Zij vroeg daarom verscheidene keren om een Amerikaanse interventie, dat wil zeggen 'air strikes' op de Vietminh troepen en de bevoorradingscentra. De code-naam die werd gebruikt in de voorbereidingen was Operatie Gier. Uiteindelijk wees de Amerikaanse regering het verzoek af. De regering-Eisenhower was vastbesloten dat Vietnam niet communistisch mocht worden. Eisenhower wilde echter geen Amerikaanse soldaten sturen; hij wilde geen tweede Korea. Hij wilde wel de strijd tegen de communisten voortzetten als 'united action' met bondgenoten – een politiek voor de lange termijn dus, die impliceerde dat de Fransen moesten blijven. En dat wilden de Fransen niet. Het verbaast dus niet dat de onderhandelingen vastliepen.

In de literatuur zien wij een interessante discussie. Twee visies zijn al zichtbaar in de pers in 1954. De eerste luidt: het Amerikaanse Congres en de bondgenoten (m.n. Groot-

Britannië) voorkwamen de interventie waartoe de Amerikaanse regering had besloten. De tweede luidt: de Amerikaanse regering wilde alleen maar besprekingen voor een coalitie.

Archiefbronnen geven een ander beeld. Er was sprake van een 'open policy' van de regering-Eisenhower. Hij wilde zo lang mogelijk alle opties open houden: interventiebereidheid en terughoudendheid. Een air strike werd overwogen (en ook voorbereid in Washington) maar de Nationale Veiligheidsraad wees die af. Wel hield men de dreiging overeind, als onderdeel van de Amerikaanse politiek.

In Genève werden in juli 1954 uiteindelijk wapenstilstanden gesloten tussen de strijdende partijen en werd vastgelegd dat Laos, Cambodja en Vietnam onafhankelijk werden. Bovendien werd Vietnam voorlopig bij de zeventiende breedtegraad verdeeld om hergroepering van de strijdende partijen mogelijk te maken.

Stelling 13. Over een aanbod van Dulles over het gebruik van atoomwapens bij Dien Bien Phu is in 1954 wel gesproken tussen Franse en Amerikaanse diplomaten, maar het was nooit een serieuze Amerikaanse optie.

In de literatuur, vooral in Franse memoires en uitlatingen, valt te lezen dat de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Dulles aan zijn Franse collega Bidault eind april 1954 atoomwapens aanbood. Waar of niet waar? Uit Amerikaanse bronnen (memoires, uitlatingen en archivalia) blijkt dat er allerlei plannen waren waarin atoomwapens een rol speelden, dat er ook onderzoeken zijn geweest over de effectiviteit van atoomwapens bij Dien Bien Phu en dat er samen met de Fransen voorbereidingen zijn getroffen. Dat zegt echter niet veel. Militairen maken overal plannen voor en bereiden zich op veel scenario's voor. Diplomatieke bronnen in de *Pentagon Papers* laten echter zien dat er eind april tijdens een NAVO-

vergadering over is gesproken tussen Bidault en Dulles. Toch is het geen serieus aanbod geweest.

- De Amerikaanse regering wees interventie af, dus zeker een interventie met atoomwapens.
- Er zijn geen sporen in Amerikaanse bronnen van een besluit over het gebruik van atoomwapens; er zijn wel sporen van plannen.
- Dulles deed zoiets niet zonder advies van Eisenhower. Er zijn geen aanwijzingen dat zij iets hebben afgesproken.
- Er is ook een juridisch aspect. Het is ondenkbaar dat Dulles atoomwapens zou aanbieden zonder politieke dekking van het Congres. En opnieuw: er zijn geen sporen hiervan.

Literatuur

Koloniale periode

Emmanuel Poisson, *Entre permanences et mutations, la bureaucratie dans le nord du Vietnam (fin de XIXe siècle-début du XXe siècle)*, *Mandarin et employés subalternes de l'indépendance au protectorat* (Parijs 2000).

Alain Ruscio, 'Du Tonkin à Alger, des «violences de détail»', *Le Monde Diplomatique* (juni 2001) 10-11.

Nationalisme en onafhankelijkheids-oorlog (Eerste Indochinese oorlog)

David G. Marr, *Vietnamese anticolonialism, 1885-1925* (Berkeley 1971).

Pierre Rousset, *Communisme et nationalisme vietnamien: le Vietnam entre les deux guerres mondiales* (Parijs 1978).

William J. Duiker, *The Komintern and Vietnamese communism* (Athens 1975).

William J. Duiker, *The communist road to power in Vietnam* (Boulder 1981).

William J. Duiker, *Ho Chi Minh* (New York 2000).

Alain Ruscio, *La guerre française d'Indochine* (Parijs 1992).

Eric Jennings, *Vichy in the tropics. Petain's national revolution in Madagascar, Guadeloupe and Indo-China, 1940-1944* (Parijs 2001).

Philippe Devillers, *Paris-Saigon-Hanoi. Les archives de la guerre, 1944-1947* (Parijs 1988).

Stein Tonnesson, 1946: *déclenchement de la guerre d'Indochine. Les vèpres tonkinoises du 19 décembre* (Parijs 1987).

P.A.J. Meulendijks, *Verschuivende beelden van de Dien Bien Phoe-crisis van 1954* (Nijmegen 2000).

- Volgens verscheidene waarnemers was Bidault overspannen en ziek. Het is niet aannemelijk dat Dulles aan zo iemand atoomwapens aanbood.
- De beoogde coalitie voor Zuidoost-Azië met Groot-Britannië kwam zo in gevaar.

Waarom heeft Dulles er dan toch over gesproken? De meest plausibele verklaring is om Bidault op te monteren. Later is dat verhaal opgeblazen door een ontevreden Bidault. Wij moeten wel concluderen dat het erg onzorgvuldig was van Dulles.